

Misterhults kyrka
Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader
och kyrkomiljöer i Linköpings stift 2004

(KI Misterhult 0080)

**Linköpings stift
Misterhults församling
Kalmar län**

Innehåll

INLEDNING	3
Bakgrund	3
Syfte	3
Kulturminneslagen	3
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	4
Linköpings stift, Kalmar län – en kort historik	4
MISTERHULTS KYRKA	5
Sockenbeskrivning	5
Kyrkomiljön	5
Kyrkogården	5
Byggnadshistorik	6
Exteriörbeskrivning	8
Sammanfattande interiörbeskrivning	9
Långhuset	9
Koret	10
Sakristian	11
Torn/vapenhus	11
Övrigt	11
KULTURHISTORISK KARAKTÄRISTIK OCH BEDÖMNING	12
HÄNDELSELISTA	13
ARKIV OCH LITTERATUR	
Bilagor:	
Kulturminneslagen	
Policydokument med grundläggande principer för vården av det kyrkliga kulturarvet	
Vårdprinciper	

INLEDNING

Bakgrund

Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapsunderlaget för våra kyrkobyggnader och kyrkomiljöer genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering. På uppdrag av Linköpings stift utför Kalmar läns museum inventeringen inom stiftets del av Kalmar län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2004. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkobyggnader som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de kyrkobyggnader som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkans kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövärden
- att skapa ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkan/kapellet och för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkor/kapellbyggnaden samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkobyggnader/kapell och kyrkomiljöer i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att skapa ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen

Enligt Lag om kulturminnen m m (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader*, *kyrkotomter* och *begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar av kyrkobyggnaden. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen).

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Jönköpings, Kalmar, och Östergötlands län samt läns museerna i Jönköpings och Östergötlands län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Bedömningen utgår från såväl den enskilda kyrkobyggnadens värden som kyrkomiljöns i sin helhet, men också till värden i förhållande till andra kyrkobyggnader i stiftet och övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkobyggnaden, en beskrivning av exteriör och interiör, fotografier och en kulturhistorisk bedömning. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkobyggnadens historia. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav endast en mindre del är presenterad i denna rapport. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, vilket är ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbetet och rapporterna har utförts av antikvarierna Magnus Johansson, Magdalena Jonsson och Liselotte Jumme vid Kalmar läns museum. Rapporterna finns tillgängliga på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Kalmar län, Kalmar läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Linköpings stift, Kalmar län – en kort historik

Linköpings stift bildades i början av 1100-talet och omfattade då Småland, Öland och Gotland. Ur Smålandsdelen bildades 1163 Växjö stift. Sin nuvarande omfattning erhöll Linköpings stift 1603, då södra delen av Kalmar län och Öland avskildes och bildade Kalmar stift, senare 1916 tillfört Växjö stift.

Under medeltid utgjordes Småland av ett tiotal små folkland i gränsområdet mellan västra och östra Götalands slättbygder i norr och de gammaldanska landskapen vid rikets gräns i söder. Kust- och inlandsbygder var glest befolkade och politiskt tycks området ha varit svagare knutet till det svenska riket än övriga landskap. Först i slutet av 1200-talet började området framträda i rikspolitiskt sammanhang. De tidigmedeltida kyrkorna var oftast små enkla träbyggnader utan torn. Först under senare del av medeltiden började man bygga av sten, vilket krävde helt annat kunnande och en större ekonomisk insats. I de förhållandevis fattiga smålandsocknarna fortsatte man dock traditionen att bygga i trä. De stenkyrkor som uppfördes var få och tillkom i huvudsak i de rikare bygderna. Någon större byggverksamhet förekom inte under senmedeltiden och århundradena därefter. I stort stod kyrkorna kvar orörda sånär som på nödvändiga underhållsarbeten och reparationer i samband med krig och annan skadegörelse.

En kraftigt växande befolkning och nya idéströmningar om gudstjänstrummets utformning skapade under 1700- och 1800-talen nya behov. Nu raserades, med några få undantag, flertalet av de gamla otidsenliga kyrkorna och de som blev kvar utsattes för omfattande om- och tillbyggnader. I en kunglig förordning 1776 föreskrevs att de nya byggnaderna skulle uppföras i sten, vilket också bidrog till att äldre träkyrkor dömdes ut och ersattes. Många av de nya kyrkorna ritades av tidens mest framstående arkitekter knutna till det av Kungl. Majt. inrättade Överintendentämbetet, vars uppgift var att granska förslagen till de stora, ljusa och luftiga kyrkorummen utformade enligt den nyklassicistiska tidsandan. För kyrkorna innebar 1800-talets senare del och tidigt 1900-tal en restaurerings- och ombyggnadsperiod, där nyklassicismens rena formspråk övergavs för skiftande stilimiterande ideal. Med alla medel försökte man anpassa såväl gamla som nya kyrkor till de nya idéerna – nygotik, nyrenässans

och nybarock. Nya liturgiska och funktionella krav och nya smakriktningar har därefter fortsatt att förändra kyrkorummen in i vår tid.

Linköpings stift omfattar idag Östergötlands län, nordöstra delen av Jönköpings län och norra delen av Kalmar län. Kalmar läns del består av Norra och Södra Tjusts kontrakt samt Sevede-Aspelands kontrakt. Här finns omkring 35 kyrkor och 42 begravningsplatser anlagda före 1940 och skyddade enligt lagen om kulturminnen (SFS1988:950). Av dessa är Pelarne (trä) och S:ta Gertrud i Västervik (sten), Tveta (sten/trä), och Törnsfall (tegel/sten) till ursprung bevarade medeltida kyrkor.

MISTERHULTS KYRKA

Linköpings stift

Fastighetsbeteckning: Misterhult 1:90, Misterhults socken, Oskarshamns kommun, Tuna län, Kalmar län, Småland.

Befolkningstal: 1785: 3200 inv, 1871: 6723 inv, 1900: 6056 inv, 1930: 4993 inv, 2003: 2649 inv

Sockenbeskrivning

Misterhults socken hade under medeltiden samma omfattning som den nuvarande. Namnet Misterhult nämns första gången år 1417 som *Mistrult* och 1434 som *Misterholt*. Socknen är till ytan omfattande och gränsar i öster till Östersjön och norra delen av Kalmarsund och åt landsidan till Västrums, Hjorteds, Tuna, Kristdala och Döderhults socknar. Två olika karaktärer kan urskiljas; en skogsdominerad fastlandsdel och en skärgårdsdel. Fornlämningarna i Misterhults socken är mycket talrika och de flesta är från bronsåldern. Snäckedal i norra delen av socknen, med sina många gravlämningar utgör ett av de förhistoriskt intressanta områdena. Dominerande gårdar i socknen är Misterhult, Virbo, Fårbo, Virkvarn, Gässhult och Lindnäs gårdar som bl a ägts av medlemmar av familjerna Hammarskjöld och Nordenskjöld. Flera av socknens orter har vuxit upp kring specifika näringar, som Mörtfors och Solstadström som resultat av kopparbrytningen i Solstad gruva på 1700-talet och Flivik, ett resultat av brytningen av Fliviksgranit. Figeholm utvecklades med handel som bas då det redan på 1600-talet hyrdes ut som lastageplats till Vimmerby stad. Misterhult har sedan gammalt varit socknens centrum i kyrkligt och senare även administrativt hänseende. Misterhults socken utgjorde egen kommun fram till 1968 då man gick upp i Oskarshamns kommun.

Kyrkomiljön

Till Misterhults kyrkomiljö hör förutom kyrkan och kyrkogården även de båda kapellen, varav ett ursprungligen var sakristia till gamla kyrkan, samt prästgården och församlingshemmet. Norr och söder om kyrkan fanns tidigare flera stallängor tillhörande socknens gårdar. År 1937 revs stallen och ett gemensamhetsstall uppfördes som ersättning. Det är detta stall som under senare år byggts om till kontor, förråd och toaletter för kyrkogårdens arbetare och besökare. Gamla kommunalhuset söder om kyrkan är numera daghem. Väster om den gamla kyrkogården ligger vid högvatten en liten göl, tidigare en insjö, och en liten bäck, Mistra eller Mistr å. Via bäcken kunde socknens östra inbyggare och skärgårdsborna långt tillbaka i tiden ta sig vattenvägen ända fram till kyrkan.

Kyrkogården

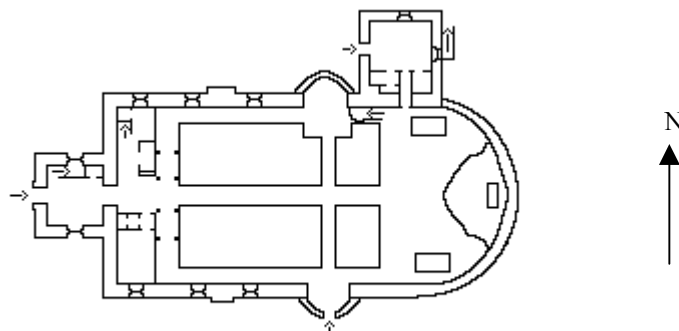
Misterhults kyrkogård har tillkommit genom, i stort sett, fyra anläggningsfaser som skapat de olika kyrkogårdsdelarna; Gamla kyrkogården, Stora kyrkogården (kring kyrkan), Norra

kyrkogården och Nya kyrkogården. Den Gamla kyrkogården har medeltida rötter, även om den nuvarande strukturen härstammar från 1800-talet. Stora kyrkogården som anlades i samband med att nya kyrkan uppfördes, bevarar många av de ursprungliga dragen. Dit hör bl a kyrkogårdens speciella form och skiljandet mellan köpta och allmänna gravar. Norra kyrkogården och Nya kyrkogården har tillkommit under 1900-talet.

Byggnadshistorik

Den medeltida kyrkan var belägen i västra delen av gamla kyrkogården. Den var uppförd av liggande timmer och bestod av ett långhus med smalare och lägre kor samt sakristia av sten. Tre av dess fönster hade senmedeltida glasmålningar. I slutet av 1600-talet tillbyggdes kyrkan åt norr och ett större kor samt vapenhus uppfördes. Dessutom höjdes väggarna och fönstren förstorades. 1726 tillbyggdes en korsarm i söder. Kyrkan revs när den nya kyrkan stod klar 1780.

Misterhults nya kyrka uppfördes 1777-80 efter ritningar av Mikael och Magnus Cosswa (adlade Ankarsvärd), samt av patronatrrättsinnehavaren Claes Didrik von Breitholz (ägare till Miserhults gård). Inspiration till kyrkans plan togs från kyrkan i Oppeby där von Breitholz hade egendomar. Murarmästare var Måns Månsson och byggmästare Peter Andersson, båda Linköping. Kyrkan uppfördes av sten på det sk "Kyrkgärdet" öster om Gamla kyrkogården och landsvägen. I princip följdes ritningarna från 1776. Kyrkan uppfördes med rektangulärt långhus, halvrund absid i öster, torn i väster, sakristia i norr samt absidiala utbyggnader i norr och söder. Jämfört med ritningarna skedde dock vissa förändringar. Takfallet blev inte brutet så som ritningarna föreskrev. I stället för en fyrkantig lanternin avslutad enbart av ett kors, blev lanterninen åttkantig, såsom det var vanligt i trakten, och krönt med såväl kors som stjärna. Ett par mindre rektangulära öppningar tillkom dessutom på tornets fasader. Strävpelarna vid tornets sydvästra och nordvästra hörn utfördes aldrig, däremot tillkom sådana på såväl syd- som nordfasaden. Byggnaden kom dessutom att förkortas under byggets gång. I kyrkorummet byggdes en dubbel läktare i väster. Även i de absidiala utbyggnaderna i norr och söder fanns läktare och loger, reserverade för ägarna till Misterhults och Virbo – Fårbo gårdar. Vid kyrkans uppförande fanns separata ingångar till logerna. I kyrkorummet installerades, kort efter kyrkan stod klar, altarpuppställning med altartavla och predikstol av Jonas Berggren, född i Kristdala 1715 och död i Målilla 1800. Inredningen målades främst i ljusgrått, "pärlfärg". Bänkinredningen, som till stora delar togs från den gamla kyrkan, målades i blått och organiserades så att ett mittkvarter skapades, med en gång på var sida, samt kvarter i norr och söder.

Plan över misterhults kyrka. Källa: Kalmar läns museum

I protokoll från tiden, som återges av Sture Jennesi "År och människor i Misterhult, framgår att kyrkans uppförande föranledde omfattande diskussioner i bygden, vilket bl a handlade om

kyrkans läge, ekonomi och anskaffande av byggnadsmaterial. Kalk inhandlades från Öland och från Figehom, tegel togs bl a från Björnö vid Mönsterås och fönsterglas köptes från Kosta. Byggnadsmaterial togs också från den gamla kyrkan. Många av sockenborna bidrog med dagsverken vid uppförandet av församlingens nya kyrka, samt med gåvor till kyrkans färdigställande. När kyrkan stod klar vållade frågan om bänktilldelningen stora stridigheter. Kyrkan invigdes formellt förts 1790 av biskop Johan Axel Lindblom. År 1794 kompletterades kyrkan med en orgel utförd av Per Schiörlin med fasad ritad av Jacob Wulff, Överintendentämbetet.

Genom åren har kyrkobyggnaden genomgått några förändringsfaser. År 1839 slog blixten ner och orsakade vissa skador, vilket föranledde en exteriör och interiör renovering. Trettio år senare, 1869, ommålades kyrkan interiört i framförallt kulörerna vitt och guld. I början av 1900-talet, 1902-06, genomfördes omfattande förändringar. I kyrkorummet byttes de gamla, slutna bänkarna ut mot en ny öppen bänkinredning med ryggstöd i pärlspont. Logerna i norr och söder togs bort och innertaket kläddes in med en spontad panel. Predikstolen flyttades och fick uppgång direkt från koret i stället för från sakristian. En ny altarring tillkom med glest satta balusterdockor. I den bakre delen av kyrkorummet byggdes nya läktartrappor. Sannolikt var det också nu som den översta läktaren togs ned. Väggarna målades nertill i en mörk kulör och ljusare upptill. Längs taklisten målades en bred dekorativ bård. Rödbruna toner ska ha dominerat i inredningen. I vapenhuset lades nytt golv av gråa och vita cementplattor. Kyrkdörrarna av ek ersattes av nya av furu med infogade rundfönster. Kyrkans fönsteröppningar förstörades och fick nya fönsterbågar med gjutjärnsspröjsning och större rutor i stället för de gamla blyinfattade glasen. I koret återinsattes de gamla fönstren 1927.

Nästa större renovering utfördes 1936-37 under ledning av arkitekt Otar L. Hökerberg. Två av korets fönster samt ett fönster i vardera sidoabsid murades igen invändigt. I norra absiden sattes också dörren igen och utrymmet gjordes till ett dopkapell. Bänkinredningen byggdes om med nya raka bänkgavlar. Vissa ytor t ex altarringen kläddes med plywood. Läktaren breddades och läktarpelarna förändrades. Väggarna målades i en ljus terrakottafärg och takvalvet gavs en mörk gråblå ton. Övriga inredningen målades främst i blågrön kulör. I koret tillkom stora två gipsskulpturer föreställande Johannes och Petrus, utförda av Arvid Källström. I kyrkorummet tillkom också en del äldre inventarier från den gamla kyrkan, såsom altarskåp. Exteriört kläddes ytterdörrarna med ek. Taket lades om med ekspån och ovan koret uppsattes en vindflöjel med Smålands vapen och årtalen 1628 och 1779, som tidigare suttit på gamla kyrkan.

År 1940 murades fönsternischerna på båda sidoabsiderna igen. På 1950-talet installerades nya vita urtavlor i tornet, mot de tidigare mörka. I vapenhuset lades 1956 ett nytt golv av hyvlad ölandssten. År 1962 lades torntaket tidigare spånklädda tak om med kopparplåt och 1971 utfördes samma arbete på långhuset. Då renoverades också fasaderna och målades med sk KEIM-färg.

År 1974 renoverades åter kyrkan, denna gång under ledning av ingenjör Erik Persson, Tranås. Bänkar under läktaren togs bort tillsammans med den södra läktartrappan. Under läktaren byggdes en läktarunderbyggnad med väntrum och förvaring samt toalett och kapprum. På läktaren togs bänkar bort. Altarringens inklädnad togs bort varvid balusterdockorna åter blev synliga. Bänkarna kortades av framför norra sidoabsiden. Takvalvet målades i en ljus gråblå ton. Interiören i övrigt målades i en grå färgskala och med detaljer i vitt och guld. En draperimålning återskapades bakom predikstolen. Kyrkorummets golv slipades och ytbehandlades. I sakristian sänktes taket och nya skåp för textilförvaring samt toalett tillkom.

I samband med 1974 års renovering konserverades altaruppsats, predikstol samt flera av kyrkans medeltida inventarier. Bland de medeltida inventarierna finns bl a ett altarskåp med S:t Olof, ett triumfkrucifix daterat till 1300-talet och en märklig sk Skrinmadonna, utförd som en öppningsbar skulptur föreställande Maria med Jesusbarnet. Även under 1990-talet och de första åren av 2000-talet har konserveringsarbeten utförts på kyrkans inventarier. På 1990-talet togs också de södra korbänkarna bort och ersattes av en gradäng med stolar. I sakristian finns en separat ingång som inte är ursprunglig. Det är dock oklart när den tagits upp.

Kyrkan mot nordväst. (KI Misterhult 0088)

Kyrkan mot öster. (KI Misterhult 0081)

Exteriörbeskrivning

Kyrkan har ett rektangulärt långhus med rundat kor i öster samt absidiala utbyggnader mitt på fasaden i norr och söder. Båda hade ursprungligen egna ingångar och fungerade som herrskapsloger. Den norra ingången är numera igenmurad. I väster finns ett torn med svagt karnissformad huv samt åttkantig lanternin som kröns av kors och stjärna. I norr finns sakristia. Långhusets sadeltak samt tornets tak täcks av kopparplåt. Murarna är uppförda av sten och tegel, spritputsade med slätputsade hörn och omfattningar samt avfärgade i vitt. Sockeln är avfärgad i grått. Ingångar finns i tornet i väster, mitt på södra långhusfasaden samt i sakristian i norr. På norra och södra långhusfasaderna finns vardera en bred strävpelare. Fönsteröppningarna är stora och stickbågiga och har bågar och spröjs av järn. Portalerna i tornet och i norra absiden är mer rundbågiga och har lätt rusticerade omfattningar. I tornet finns en ljudlucka åt var väderstreck med svartmålade luckor, några smala fönsteröppningar samt ett rundfönster ovan tornportalen. På tornets huv finns urtavlor i samtliga vädersteck. Årtalet 1779 finns angivet i järnsiffror på tornets fasad. På kyrkans fasad finns synliga ankarslut målade i svart. Vid sakristians östra fasad finns nedgång till källare.

Torningången. (KI Misterhult 0097)

Fönster på långhusfasaden. (KI Misterhult 0084)

Sammanfattande interiörbeskrivning

Det stora kyrkorummet täcks av ett trätunnvalv. Långhuset är rektangulärt och avslutad av en halvrund absid. I norr och söder finns halvrunda utbyggnader. Stora stickbågiga fönsteröppningar längs långhusfasaderna, i koret och på orgelläktaren släpper in mycket ljus. Trätaket är målat i grågrönt och de putsade väggarna är avfärgade i vitt. Bänkinredningen i fyra kvarter är målad i grått, vitt och guld. Altaruppsats, predikstol och orgelfasad i nyklassicistisk stil är ursprungliga med kyrkan.

Långhuset

Kyrkorummets trätunnvalv är täckmålat i grågrönt, taklisten är målad i grått och guld och väggarna är slätputsade och avfärgade i vitt. Lackat trägolv. De fyra BÄNKKVARTEREN består av öppna bänkar med låga rakslutna bänkgavlar. Bänkarna tillkom omkring 1900 och ombyggdes till nuvarande form vid 1930-talets renovering. Skärmar och gavlar är målade i grått, vitt och guld, bänkinredningens inre är målad ljusst grå. Ovan bänkkvarteren hänger flera mässingskronor. PREDIKSTOLEN på norra långhusväggen, ritad av Jonas Berggren, är samtida med kyrkan. Trappan tillkom dock vid 1900-talets början. Predikstolen är målad i två grå nyanser med förgyllda detaljer. Mellan ljudtak och korg finns en draperimålning. På långhusets väggar hänger BEGRAVNINGSVAPEN över bl a personer ur ätten Hammarsköld på Misterhults gård. På väggarna hänger också lampetter av mässing. Längst bak i kyrkorummet finns bl a bokbord och en långbänk. LÄKTAREN bärs upp av fyra pelare som fortsätter genom läktargolvet och går ända upp i taket. Läktarbarriären är målad i två grå nyanser och har förgyllda lister. På läktaren står ORGELVERKET från 1912 med ORGELFASAD som är ursprunglig med kyrkan och utförd efter ritningar av Jacob Wulff. Orgelfasaden är målad i grått och guld, som övrig fast inredning och utförd i nyklassicistisk stil med urnor, lagerkvistar och tofsar. På läktaren finns bänkar av den typ som tillkom vid renoveringen omkring 1900. Under läktaren finns en LÄKTARUNDERBYGGNAD med trappa till läktaren, städutrymme och kapprum i norr samt toalett och väntrum med textilförvaring i söder. I södra absiden, mitt på långhusväggen, finns en ingång ovan vilken en relief av Arvid Källström är placerad. Motivet är ”Jesus välsignar barnen”. I absiden finns även några äldre inventarier och en ljusglob av smide. Den norra absiden är anordnad som dopkapell med ett mindre altare och dopfont av trä från 1794. Ovan altaret finns ett medeltida

altarskåp med S:t Olof. I absiden finns också den öppningsbara skulpturen föreställande Maria med Jesusbarnet samt några ytterligare av kyrkans äldre inventarier.

Kyrkorummet mot öster. (KI Misterhult 0001)

Kyrkorummet mot väster. (KI Misterhult 0033)

Altaruppsatsen i koret. (KI Misterhult 0029)

Den norra absiden. (KI Misterhult 0048)

Koret

Koret har tak och väggar lika långhuset. Lackat trägolv, ett steg förhöjt jämfört med långhuset. ALTARUPPSÄTTNINGEN, arkitektoniskt uppbyggd med kannellerade pilastrar och bruten gavel, samt urnor, är målad i grått med förgyllda detaljer. Altaruppsättningen med ALTARTAVLAN är samtida med kyrkan och utförda av Jonas Berggren med motivet Jesu dop. Altaruppsatsen flankeras av två skulpturer av gips föreställande Petrus och Johannes, tillkomna vid 1930-talets mitt och utförda av Arvid Källström. ALTARRINGEN med glest placerade balusterdockor härstammar från 1902-06 års renovering. I norra delen av koret finns korbänkar i två rader i utförande lika långhusets bänkar. I söder har korbänkarna ersatts av en större gradäng med lösa stolar. I koret finns också DOPFUNT av trä och ett piano. På väggarna hänger psalmnummertavlor med förgyllda ramar och lampetter av mässing. Ovan ingången till sakristian hänger ett TRIUMFKRUCIFIX daterat till sent 1300-tal och i korets sydvästra del, delar till ett medeltida altarskåp.

Norra delen av läktarunderbyggnaden.
(KI Misterhul 0073)

Sakristian mot nordost. (KI Misterhult 0055)

Sakristia

Sakristian har golv och tak av lackat trä och putsade väggar avfärgade i vitt. I det nordöstra hörnet finns en öppen spis. I den södra delen finns förråd och toalett vid sidan av förbindelsegång till kyrkorummet. I väster finns separat utgång till kyrkogården. Samtliga dörrar är målade i grått. Sakristian är möblerad med bord, stolar och kista målade i ljusgrått.

Vapenhus/Torn

Vapenhuset har golv av kalksten, trätak målat i vitt och putsade vita väggar. I den norra delen finns en öppen trappa som leder till tornets övre våningar. I vapenhuset finns en dörr av järn, från den gamla kyrkan, uppsatt på väggen. I tornet förvaras en del äldre inventarier. Till två tornkammare finns trädörrar från den gamla kyrkan, bemålade med en kraftfull barockdekoration i svart, vitt och grått. I tornet hänger tre klockor, samtliga från senare delen av medeltiden och, enligt uppgift, aldrig omgjutna.

Övrigt

Söder om kyrkans torn finns ett gravkapell uppfört 1931 efter ritningar av byggnadsingenjören Gustaf Karlsson, Vakthem och byggt under ledning av byggmästaren JP Johansson, Figeholm. Som förebild användes det gamla gravkoret, gamla kyrkans sakristia på Gamla kyrkogården. För kostnaderna stod sjökaptan Efraim Johansson och hans maka Elisabeth. Gravkapellet är uppfört av tegel, putsat och avfärgat i vitt samt har tak lagt med tjärat träspån. På taket sitter ett grekiskt kors av koppar och med äkta förgyllning. Kapellet har invändigt putsade väggar avfärgade i vitt, tak målat i grått samt golv av rött cementtegel. Allt träarbete som de tunga portarna, dörr- och fönsterbågar är av ek. Altaret är av murat tegel. Altartavlan är av trä och skuren av Arvid Källström. På ena väggen finns en infälld minnesplatta över donatorernas son Sven. På senare år har kapellet renoverats för användning som lillkyrka.

Gravkoret på Gamla kyrkogården, som tidigare fungerade som sakristia till den gamla kyrkan, har en i det närmaste kvadratisk plan, slätputsade väggar avfärgade i vitt samt tälttak lagt med kopparplåt. Invändigt har koret jordgolv och putsade väggar. I en av väggarna finns spår efter infällda träskåp eller hyllor. Monterat på ena väggen sitter också minnesplattor över bl a några personer ur ätten Hammarsköld.

KULTURHISTORISK KARAKTÄRISTIK OCH BEDÖMNING

Misterhults kyrka är ett exempel på en nyklassicistisk kyrka med sin klockformiga huv, de symmetriskt placerade fönstren och de släta fasaderna. Exempel på andra liknande kyrkor i norra Kalmar län är de i Kristdala och Hjorted. Exteriört har några förändringar genomförts genom åren. Taktäckningsmaterialet som ursprungligen var träspån är sedan 1960-70-talen kopparplåt. Ingången i norra absiden har satts igen, liksom några fönsteröppningar. Samtliga fönsteröppningarna förstörades redan på 1800-talet. Trots de förändringar som byggnaden genomgått är det ursprungliga uttrycket bevarat. Kyrkan har ett högt kulturhistoriskt värde som en representativ sockenkyrka från slutet av 1700-talet.

Kyrkan har invändigt genomgått några större renoveringar som var och en lämnat sina avtryck. Vid renoveringen 1902-06 togs den gamla slutna bänkinredningen bort och ersattes av öppna bänkar med högre gavlar, den övre läktaren i väster togs bort och rummet fick en mörk färgsättning. Senare renoveringar har i viss mån strävat efter att återställa det nyklassicistiska uttrycket med det ljusa kyrkorummet och de lägre, rakslutna bänkgavlarna långhus och kor. Men helt nya tillägg har också gjorts. Det mest dominanta är tillkomsten av skulpturerna av Arvid Källström i koret på 1930-talet. De ursprungliga herrskapslogerna finns inte längre kvar, men de båda sidoabsiderna kan fortfarande berätta om det övre samhällskiktets särställning i samhället och i kyrkan. Trots årens förändringar präglas kyrkans interiör i stort av byggnadstidens ideal med sitt öppna, ljusa kyrkorum, trätunnvalvet och ursprungliga fasta inventarier i form av predikstol och altaruppsats av Jonas Berggren samt orgelfasad. Till karaktären bidrar den sammanhållna färgsättningen i grått, vitt och guld. Inventarierna från den gamla kyrkan i form av medeltida altarskåp, skulpturer och triumkrucifix utgör länkar till socknens historia. De är också värdefulla ur såväl konsthistorisk som religiös synvinkel.

Misterhults kyrka ligger mitt i Misterhults samhälle, längs den gamla landsvägen och strax intill det medeltida kyrkläget. Den gamla kyrkogården med den efterlämnade sakristian utgör idag den äldsta resten. Kring den nya kyrkan växte samhället sig större och utgjorde länge centrum i Misterhults kommun. Kommunhuset intill kyrkogården i söder minner ännu om denna period. Misterhults stora kyrkogård uppdelad av den gamla landsvägen rymmer främst strukturer 1800-talets slut och framåt. Kyrka och kyrkogård tillsammans med den näraliggande miljön utgör en värdefull kulturmiljö.

Sammanfattningsvis:

- Kyrkan utgör i sin helhet ett gott exempel på en landsortskyrka från slutet av 1700-talet.
- Kyrkans bevarade originalinredning och byggnadsdetaljer utgör värdefulla historiska dokument som ännu är i bruk.
- Äldre inventarier som skulpturer, altarskåp m m har ett högt kulturhistoriskt värde och berättar om kyrkans historia i Misterhult.
- Kyrkan och kyrkogården tillsammans med näraliggande bebyggelse skapar en värdefull kulturmiljö.

HÄNDELSELISTA

Förteckningen baserar sig på material från Kalmar läns museums olika arkiv och bibliotek samt material från ATA, Riksantikvarieämbetet.

- 1777-80 Nybyggnad. Kyrkan nybyggs i sin helhet. Murarmästare: Måns Månsson. Byggmästare: Peter Andersson , Linköping. Arkitekter: Mikael och Magnus Cosswa (adlade Ankarsvärd), samt patronatrtsinnehavaren Claes Didrik von Breitholz.(SvK)
- 1781 Fast inredning- predikstol. Av Jonas Berggren. (SvK)
- 1781 Fast inredning – altaruppsats. Av Jonas Berggren. (SvK)
- 1790 Kyrkan invigs 24 juli av biskop Jacob Axelsson Lindblom.(JS)
- 1794 Fast inredning – Orgel. Ny orgel byggd av P Schiörlin med fasad av Jacob Wulff, Överintendentämbetet. (SvK, CB)
- 1794 Specifika inventarier – dopfunt. Dopfunt av trä skänkt av häradshövding Johan Heller. (CB)
- 1813 Ändring. Enligt sockenstämmoprotokoll den 15 dec hade ett rum i kyrktornet inretts till sockenmagasin. (JS)
- 1839 Exteriör och interiör renovering. Renovering efter ett åsknedslag och efterföljande brand. (SvK)
- 1869 Fast inredning – Orgel. Ombyggnad av orgeln av Åkerman och Zetterqvist. (SvK, CB)
- 1869 Renovering av interiör. Ommålning. Den tidigare färgsättningen ersatt med vitt och guld. (SvK)
- 1902-06 Ändring – ombyggnad, interiör. Ny öppen bänkinredning Flyttning av predikstolen och tillkomst av trappa. Nytt spåntat innertak Logerna i norr och söder borttagna. Nya läktartrappor och sannolikt borttagande av övre läktaren. Ny altarring. Ommålning av interiören i främst rödbruna toner. Nytt golv i vapenhuset med gråa och vita cementplattor. (SvK, KLM)
- 1902 - 06 Ändring – ombyggnad, exteriör. Kyrkdörrarna av ek ersatta med nya av furu med infogade rundfönster. Förstorade fönsteröppningar. (SvK, KLM)
- 1912 Fast inredning- Orgel. Nytt orgelverk. E A Setterquist & Son. (SvK)
- 1927 Ändring. De äldre glasfönsterna återinsatta i koret. (SvK)
- 1934 Teknisk installation. Värmesystem med lågtrycksånga, ledningar och radiatorer.(ATA)

- 1936-37 Ändring – ombyggnad, interiör. Två av korfönsterna samt ett fönster i vardera sidoabsiden interiört igenmurade. Nya raka bänkgavlar. Norra absiden omvandlad till doprum, ytterdörren igensatt. Två skulpturer av Arvid Källström, placerade på ömse sidor om altaret. Altarringen beklädd med plywood
Utvidgning av läktaren. Ommålning av interiören i framförallt en blågrön färgskala. Väggarna i en ljus terrakottafärg och takvalvet i en mörk gråblå ton. Arkitekt: Otar L. Hökerberg. (SvK, ATA, CB)
- 1936-37 Ändring – restaurering, exteriör. Kyrkans ytterdörrar beklädda med ek. Tak omlagt med ekspån. Vindflöjel från den gamla kyrkan placerad på taket ovan koret. Arkitekt: Otar L. Hökerberg. (SvK, ATA, CB)
- 1940 Ändring. Fönsternischerna igenmurades exteriört i sidoabsiderna. Ark Arre Essén. (SvK, KLM)
- 1955 Ändring. Nya vita urtavlor på tornuret. De tidigare var svarta. (SvK KLM)
- 1956 Ändring. Nytt golv i vapenhuset av hyvlad ölandssten. (SvK)
- 1960 Ändring. Omhängning av ljuskronorna i dubbla rader. (SvK)
- 1962 Ändring- ombyggnad, exteriör. Spåntaket av ek på tornet ersatt med kopparplåt.(ATA)
- 1962-63 Teknisk installation – värme. Nytt värmesystem (CB)
- 1971 Ändring – ombyggnad, exteriör. Spåntaket på långhuset ersatt med kopparplåt. Ny läkt. Hängrännor och stuprör av koppar. (ATA)
- 1971 Exteriör renovering. Lagning av putsen. Ommålning med sk KEIM-färg. (ATA)
- 1973-74 Konservatorsarbeten. Altaruppsats, predikstol, Altarskåp med S:t Olof, Maria med Jesusbarnet, S:t Göran till häst, Altarskåp med skulpturer och vapensköldar. Konservator: Ragnar Flood, Linköping (KLM)
- 1974 Ändring – ombyggnad, interiör. Altarringens inklädning borttagen. Bänkarna avkortade framför norra absiden. Läktarunderbyggnad tillkom med bl a inbyggd läktartrappa. Ommålning av interiören. Takvalvet i en ljus gråblå ton. Interiören i övrigt i en grå färgskala med vitt och guld. Draperimålning bakom predikstolen. Kjell Arvidssons skulpturer målades i vitt. Ingenjör: Erik Persson, Johannes Dahls arkitektbyrå, Tranås. (SvK, KLM, CB)
- 1974 Vård/underhåll – exteriör. Ingenjör: Erik Persson, Johannes Dahls arkitektbyrå, Tranås. (SvK)
- 1997 Konservatorsarbeten. Den sk skrinmadonnan konserverades och placerades i glasmonter. Konservator: Alicja Banek Östergötlands länsmuseum. (KLM)
- 1998 Ändring. Nya skåp för textilförvaring i sakristian. (KLM)

- 2000 Konservatorsarbeten. Helgonskåp med S:t Olof och Mariaskulptur. Konservator: Ninni Ekre, Jönköpings länsmuseum. (KLM)
- 2004 Konservatorsarbeten. Triumfkrucifix, altarskåpsflyglar, manshuvud. Anna Billing- Wetterlundh, Jönköpings länsmuseum. (KLM)
- 2004 Anmodan från länsstyrelsen om att församlingen ska avlägsna gradäng med stolar i södra delen av koret och återmontera korbänkar. (KLM)

ARKIV OCH LITTERATUR

- KLM Kalmar läns museums topografiska arkiv
- SVB Erixon, Sigurd (red), Sveriges bebyggelse, Svensk statistisk topografisk uppslagsbok, Landsbygden del I, Uddevalla 1957
- ATA Antikvariskt Topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet
- SvK Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium nr. 216. Kyrkobyggnader 1760-1860, del 2 Småland och Öland, Uppsala 1993
- SKP Sockenkyrkoprojektet, Riksantikvarieämbetet
- DMS Rahmqvist, S. Det Medeltida Sverige, 4:4, Aspeland, Sevede, Tuna län, Stockholm 1999
- JS Jennes, Sture, År och Människor i Misterhult, Västervik 1962
- WD Widholm, Dag, Rösen, ristningar och riter, Lund 1998
- CB Cnattingius, Bengt, Misterhults kyrka, Linköping 1972
- HBM Hammarskjöld, Britt-Marie, Ett läns utveckling-Kulturminnesvårdsprogram för Kalmar län. Etapp 1, Översikt. Kalmar 1985
- UM Ullén, Marian, Medeltida träkyrkor, 1 Småland samt Ydre och Kinda härad i Östergötland. Stockholm 1983